MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDA “QUVNOQ BOLALAR” RADIOSTUDIYASINI TASHKIL ETISH ORQALI BOLALARNI IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH

Xamdamxonova Marg‘iyonaxon Doniyorxon qizi
Guliston Davlat Pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
Kutduzova Gulnoza Gafurovna
Sirdaryo viloyati Sirdaryo tumani 9-Davlat Maktabgacha ta‘lim tashkiloti direktori

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Quvnoq bolalar” radiostudiyasini tashkil etish orqali bolalarning ijodiy, nutqiy va ijtimoiy-kommunikativ rivojlanishini ta’minlash masalalari keng yoritilgan. Radiostudiya faoliyati bolalarning erkin fikrlashini rivojlantirish, ularni mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatish, nutq madaniyatini shakllantirish va to‘g‘ri talaffuz qilish ko‘nikmalarini mustahkamlashga xizmat qilishi ilmiy asosda tahlil etilgan.Maqolada radiostudiya mashg‘ulotlarining nazariy va amaliy jihatlari, jumladan, radioeshittirishlar tayyorlash, matn tuzish, dialog va monologlar ustida ishlash, intervyu olish kabi faoliyatlar orqali bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish imkoniyatlari ochib berilgan. Shuningdek, ushbu loyiha orqali bolalarda tashabbuskorlik, ijodiy yondashuv, jamoada ishlash qobiliyati, tinglash va tushunish madaniyati shakllanishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar maktabgacha ta’lim, radiostudiya, ijodkorlik, nutq madaniyati, kommunikativ ko‘nikma, intervyu, dialog, monolog, pedagogik texnologiyalar, bolalar rivoji, kreativ yondashuv, mustaqil fikrlash, ta’lim samaradorligi.

Annotation This article examines the issues of ensuring the creative, speech, and socio-communicative development of children through the organization of the “Happy Children” radio studio in preschool educational institutions. The study scientifically substantiates the role of radio studio activities in developing children’s independent thinking, decision-making skills, speech culture, and correct pronunciation.The paper analyzes both theoretical and practical aspects of radio studio activities, revealing opportunities for developing children’s communicative competencies through preparing radio programs, composing texts, working on dialogues and monologues, and conducting interviews. In addition, the mechanisms for forming initiative, creative approach, teamwork skills, and listening and comprehension culture in children are described.

Keywords: Spreschool education, radio studio, creativity, speech culture, communicative competence, interview, dialogue, monologue, pedagogical technologies, child development, creative approach, independent thinking, educational effectiveness

Аннотация В данной статье рассматриваются вопросы обеспечения творческого, речевого и социально-коммуникативного развития детей посредством организации радиостудии «Весёлые дети» в дошкольных образовательных учреждениях. В исследовании научно обоснована роль деятельности радиостудии в развитии у детей самостоятельного мышления, навыков принятия решений, культуры речи и правильного произношения.В статье проанализированы теоретические и практические аспекты деятельности радиостудии, раскрыты возможности формирования коммуникативных компетенций у детей через подготовку радиопередач, составление текстов, работу над диалогами и монологами, а также проведение интервью. Кроме того, освещены механизмы формирования у детей инициативности, творческого подхода, навыков работы в коллективе, культуры слушания и понимания.

Ключевые слова дошкольное образование, радиостудия, творчество, культура речи, коммуникативная компетенция, интервью, диалог, монолог, педагогические технологии, развитие детей, креативный подход, самостоятельное мышление, эффективность образования

Bugungi globallashuv jarayonida ta’lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan eng muhim vazifalardan biri – yosh avlodni har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va zamonaviy bilimlarga ega shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim bosqichi bolaning kelajakdagi rivoji uchun poydevor vazifasini bajaradi. Shu bois bu bosqichda bolalarning nutqi, tafakkuri, muloqot madaniyati va ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: *“Farzandlarimizni mustaqil fikrlaydigan, keng dunyoqarashga ega, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni puxta egallagan etib tarbiyalash – eng muhim vazifamizdir.”* Ushbu fikr ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish zarurligini ko‘rsatadi.Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning qiziqishlarini inobatga olgan holda tashkil etiladigan qo‘shimcha mashg‘ulotlar, xususan, ijodiy to‘garaklar ularning shaxs sifatida

shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Shunday innovatsion yo‘nalishlardan biri sifatida “Quvnoq bolalar” radiostudiyasini tashkil etish g‘oyasi ilgari suriladi. Mazkur loyiha bolalarning nutqiy rivojlanishini ta’minlash bilan birga, ularning ijodkorlik qobiliyatlarini ochib berishga, erkin

Mazkur tadqiqot maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Quvnoq bolalar” radiostudiyasini tashkil etish orqali bolalarning ijodiy, nutqiy hamda ijtimoiy-kommunikativ rivojlanishiga ta’sirini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot tizimli yondashuv asosida olib borilib, unda nazariy va empirik metodlar uyg‘un holda qo‘llanildi.Tadqiqotning nazariy asosini maktabgacha ta’lim pedagogikasi, bolalar psixologiyasi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo‘yicha ilmiy manbalar tahlili tashkil etdi. Ilmiy adabiyotlarni o‘rganish orqali bolalar nutqini rivojlantirish, ijodkorlikni shakllantirish va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga oid mavjud yondashuvlar umumlashtirildi hamda radiostudiya faoliyatining nazariy modeli ishlab chiqildi.(2)

Empirik bosqichda esa kuzatish, suhbat, so‘rovnoma, pedagogik tajriba-sinov va diagnostik metodlardan foydalanildi. Kuzatish metodi orqali bolalarning radiostudiya mashg‘ulotlari jarayonidagi ishtiroki, nutq faolligi, o‘zaro muloqot darajasi va ijodiy faolligi muntazam ravishda qayd etildi. Kuzatishlar tizimli ravishda, oldindan ishlab chiqilgan mezonlar asosida olib borildi.

o‘z fikrini mustaqil ifoda etish qobiliyati o‘rganildi. Bundan tashqari, tarbiyachilar va pedagoglar bilan o‘tkazilgan suhbatlar orqali radiostudiya faoliyatining ta’lim Suhbat metodi yordamida bolalarning erkin fikrlashi, so‘z boyligi, nutq ravonligi va jarayoniga integratsiyasi, uning samaradorligi hamda amaliy muammolari aniqlashtirildi.(3)

So‘rovnoma metodi pedagoglar o‘rtasida o‘tkazilib, radiostudiya faoliyatining afzalliklari, bolalar rivojiga ta’siri hamda qo‘llashdagi imkoniyat va cheklovlar haqida fikrlar yig‘ildi. Ushbu ma’lumotlar keyingi tahlil bosqichida muhim ahamiyat kasb etdi.Pedagogik tajriba-sinov ishlari tadqiqotning asosiy qismini tashkil etdi. Tajriba maktabgacha ta’lim tashkilotining katta va tayyorlov guruhlarida olib borildi. Tadqiqotda ishtirok etuvchi bolalar ikki guruhga ajratildi: eksperimental guruh va nazorat guruhi. Eksperimental guruhda “Quvnoq bolalar” radiostudiyasi faoliyati joriy etilib, maxsus ishlab chiqilgan mashg‘ulotlar tizimi asosida ish olib borildi. Nazorat guruhida esa an’anaviy o‘quv-tarbiyaviy metodlar qo‘llanildi.(4)

Radiostudiya faoliyati quyidagi bosqichlarda tashkil etildi:

tayyorgarlik bosqichi (radio haqida dastlabki tushunchalarni shakllantirish);

o‘quv-amaliy bosqich (matn tuzish, she’r va hikoyalarni ifodali o‘qish, dialog va monologlar yaratish);

ijodiy bosqich (radioeshittirishlar tayyorlash, intervyular tashkil etish, mustaqil chiqishlar);

tahlil va baholash bosqichi (faoliyat natijalarini muhokama qilish va baholash).

Tajriba davomida bolalarning nutq madaniyati, so‘z boyligi, muloqot qilish qobiliyati, ijodiy fikrlashi va ijtimoiy faolligini aniqlash uchun maxsus diagnostik mezonlar ishlab chiqildi. Baholash jarayonida sifat va miqdor ko‘rsatkichlari hisobga

olindi.Olingan natijalarni qayta ishlashda qiyosiy tahlil, statistik umumlashtirish va interpretatsiya metodlaridan foydalanildi. Eksperimental va nazorat guruhlari natijalari oʻzaro taqqoslanib, radiostudiya faoliyatining samaradorligi aniqlandi.Tadqiqot jarayonida interfaol metodlar, oʻyin texnologiyalari, rolli oʻyinlar va ijodiy topshiriqlardan keng foydalanildi.

Bu esa bolalarning mashgʻulotlarga qiziqishini oshirish, ularni faol ishtirok etishga undash va oʻrganish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qildi.Tadqiqot natijalarining ishonchliligi metodlarning kompleks qoʻllanilgani, tajriba-sinov ishlarining tizimli tashkil etilgani, natijalarning amaliyot bilan mos kelishi hamda ularning qiyosiy tahlil asosida tasdiqlangani bilan izohlanadi.

Tadqiqot jarayonida “Quvnoq bolalar” radiostudiyasini maktabgacha ta’lim tashkilotida joriy etish orqali bolalarning nutqiy, ijodiy va ijtimoiy-kommunikativ rivojlanish darajasida sezilarli oʻzgarishlar kuzatildi.Eksperimental guruhda olib borilgan mashgʻulotlar natijasida bolalarning nutq faolligi sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Xususan, bolalar oʻz fikrlarini erkin va ravon ifoda etishga, gaplarni mantiqiy ketma-ketlikda tuzishga hamda toʻgʻri talaffuz qilishga oʻrgana boshladi. Dastlabki bosqichda nutqida tortinchoqlik kuzatilgan bolalar ham tajriba yakuniga kelib faol ishtirok eta boshladi.Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, radiostudiya mashgʻulotlari bolalarning soʻz boyligini sezilarli darajada kengaytirdi. Dialog va monologlar ustida ishlash, she’r va hikoyalarni ifodali oʻqish jarayonlari bolalarda nutqning ifodaliligini rivojlantirdi. Ayniqsa, intervyu olish mashgʻulotlari bolalarning savol berish, suhbatni davom ettirish va tinglash koʻnikmalarini shakllantirishda samarali boʻldi.(5)

Ijodiy rivojlanish nuqtai nazaridan ham ijobiy natijalar kuzatildi. Eksperimental guruhdagi bolalar mustaqil ravishda matn tuzish, yangi gʻoyalar ilgari surish va ijodiy yondashuv asosida chiqishlar tayyorlashga muvaffaq boʻldi. Ularning tasavvuri kengayib, kreativ fikrlash darajasi oshdi. Bolalar radioeshittirishlar uchun ssenariylar yaratishda faol ishtirok etib, oʻz qiziqishlariga mos mavzularni tanlashga harakat qildi.Ijtimoiy-kommunikativ rivojlanish ham sezilarli darajada yaxshilandi. Bolalar jamoada ishlash, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish va fikr almashish koʻnikmalarini egalladi. Radiostudiya faoliyati davomida ular oʻzaro hurmat, tinglash madaniyati va muomala odobini shakllantirdi. Bu esa ularning ijtimoiy moslashuv darajasining oshishiga xizmat qildi.(6)

Nazorat guruhi bilan qiyosiy tahlil natijalari radiostudiya faoliyatining samaradorligini yaqqol koʻrsatdi. Nazorat guruhida an’anaviy metodlar asosida oʻqitilgan bolalarda rivojlanish kuzatilgan boʻlsa-da, eksperimental guruhdagi oʻzgarishlar ancha yuqori darajada boʻldi.

Ayniqsa, nutq ravonligi, ijodiy faollik va kommunikativ koʻnikmalar boʻyicha sezilarli farq aniqlandi.Tadqiqot natijalariga koʻra, eksperimental guruhdagi bolalarning aksariyatida yuqori darajadagi rivojlanish koʻrsatkichlari qayd etildi. Oʻrta va past darajadagi koʻrsatkichlar esa sezilarli darajada kamaydi. Bu esa radiostudiya faoliyatining ta’lim samaradorligini oshirishda muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi.Shuningdek, tadqiqot davomida pedagoglar tomonidan ham ijobiy fikrlar bildirildi. Ular radiostudiya mashgʻulotlari bolalarning darslarga qiziqishini

oshirganini, ularni faol ishtirok etishga undaganini va ta’lim jarayonini yanada qiziqarli qilganini ta’kidladi.Umuman olganda, olingan natijalar “Quvnoq bolalar” radiostudiyasini maktabgacha ta’lim tizimiga joriy etish bolalarning har tomonlama rivojlanishiga, ayniqsa nutqiy va ijodiy salohiyatini oshirishga samarali ta’sir ko‘rsatishini isbotladi.

MUHOKAMA. Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Quvnoq bolalar” radiostudiyasini tashkil etish bolalarning nutqiy, ijodiy va ijtimoiy-kommunikativ rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Olingan natijalar mavjud ilmiy qarashlar bilan uyg‘un holda izohlanadi va ularni amaliy jihatdan boyitadi.Tadqiqot davomida aniqlanishicha, radiostudiya faoliyati bolalarning nutq rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Bu holat bolalarni faol muloqotga jalb etish, ularning o‘z fikrini erkin ifoda etishiga imkon yaratish bilan izohlanadi. An’anaviy ta’lim jarayonida bolalar ko‘proq tinglovchi rolida bo‘lsa, radiostudiya mashg‘ulotlarida ular faol ishtirokchiga aylanadi. Bu esa nutqiy faollikning oshishiga olib keladi.(7)

Shuningdek, tadqiqot natijalari radiostudiya mashg‘ulotlari ijodiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko‘rsatdi. Bolalarning mustaqil ravishda matn tuzishi, chiqishlar tayyorlashi va yangi g‘oyalar ilgari surishi ularning kreativ salohiyatini oshiradi. Bu jihat zamonaviy pedagogik yondashuvlarda alohida ahamiyat kasb etuvchi ijodkorlikni rivojlantirish tamoyillari bilan mos keladi.Ijtimoiy-kommunikativ rivojlanish bo‘yicha olingan natijalar ham muhim ahamiyatga ega. Radiostudiya faoliyati bolalarni jamoaviy ishlashga, o‘zaro hamkorlik qilishga va tengdoshlari bilan samarali muloqot o‘rnatishga o‘rgatadi. Bu esa ularning ijtimoiy moslashuv darajasini oshiradi. Ayniqsa, intervyu va dialog mashg‘ulotlari bolalarda tinglash madaniyati va savol berish ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo‘ldi.Nazorat va eksperimental guruhlar o‘rtasidagi farqlar radiostudiya faoliyatining ustunligini ko‘rsatdi. Radiostudiya — bu nafaqat o‘yin yoki qo‘shimcha mashg‘ulot, balki bolalarning kompleks rivojlanishini ta’minlovchi samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo‘ldi.(8)

Biroq tadqiqot jarayonida ayrim cheklovlar ham kuzatildi. Jumladan, radiostudiya faoliyatini tashkil etish uchun texnik vositalar, vaqt va pedagoglarning maxsus tayyorgarligi talab etiladi. Shu sababli ushbu faoliyatni keng joriy etishda metodik qo‘llanmalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim hisoblanadi.Shu bilan birga, kelgusida ushbu yo‘nalishda tadqiqotlarni kengaytirish, turli yosh guruhlari kesimida natijalarni solishtirish va radiostudiya faoliyatining boshqa rivojlanish sohalariga ta’sirini o‘rganish maqsadga muvofiqdir.Umuman olganda, tadqiqot natijalari va ularning tahlili shuni ko‘rsatadiki, “Quvnoq bolalar” radiostudiyasi maktabgacha ta’lim tizimida innovatsion va samarali yondashuv bo‘lib, bolalarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi hamda zamonaviy ta’lim talablariga to‘liq javob beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Muslimov N.A. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.

2. Usmonboyeva M.H. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2016.

3. Xo‘jayev A.A., Qodirov H.Sh. Ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: “Voris” nashriyoti, 2019.

4. Rahimov Z.T. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.

5. Abdurahmonova X. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2017.

6. Qodirova F.R. Bolalar psixologiyasi va pedagogikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2020.

7. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. Maktabgacha ta’lim davlat talablari. – Toshkent, 2020.

8. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2018.